

1983/84:2

Tisdagen den 4 oktober

Kl. 14.00

Efter gudstjänst i Storkyrkan, där predikan hölls av kyrkoherden i Svenska Margaretaförsamlingen i Oslo, Örjan Lundqvist, öppnades riksmötet i kammarens nya plenisal. I samband härmed invigdes riksdagshuset. Programmet för ceremonin har fogats som bilaga till detta protokoll.

1 § Hälsningsanförande

Anf. 1 TALMANNEN:

Eders Majestäter, Eders Kungliga Högheter, ärade kammarledamöter, ärade gäster! Jag hälsar er alla hjärtligt välkomna till invigningen av riksdagens nya hem och till öppnandet av riksmötet 1983/84.

Låt mig redan nu uttrycka kammarens tacksamhet över att Ers Majestät har lovat att inviga folkrepresentationens nya lokaler i samband med öppnandet av riksmötet.

Som framgår av programmet kommer professor Alf Åberg att lämna en historik över Helgeandsholmen. Jag skall därför endast återge några uttalanden hämtade från folkkalendern Svea från år 1891. Kalendern innehåller bidrag av Fröding, Heidenstam, Levertin, Viktor Rydberg och ytterligare ett antal namnkunniga skönlitterära författare. Dessutom innehåller skriften en 24-sidig uppsats om Helgeandsholmen av den framstående Stockholmskännaren Claes Lundin. Huvudparten av framställningen utgörs av en utförlig historik, men det är uppenbart att författaren är allvarligt oroad av 1888 års riksdags beslut att uppföra ett riksdagshus på den holme som, för att citera författaren, "har ett så underbart skönt läge mellan Mälaren och Saltsjön, att man för hufvudstadens heders skull borde vara i främsta rummet betänkt på att icke den skönheten finge undandöljas och ännu mindre fördärfvas". "Ej må man heller glömma", fortsätter författaren, "att just här stod, så att säga, Stockholms vagga." – "Huru borde icke denna ursprungsplats aktas och hedras!" utbrister Lundin sammanfattningsvis.

Han var förvisso inte ensam i sitt motstånd mot de nya riksbyggnaderna.

Vid tre tillfällen försökte riksdagsmän motionsvägen riva upp beslutet. Tre statsministrar, hela den yngre skolan av arkitekter och konstnärer och så gott som alla stockholmare hörde till motståndarna. På folkmöten brukade bygget framställas som "ett oerhört bortkastande af de skattedragandes medel". 1897 tog emellertid riksdagen för femte och sista gången beslutet om det nya riksdagshuset, och år 1905 kunde man flytta in.

Mot bakgrunden av de nästan halvseklänga strider som föregick riksdagshusets tillkomst 1905 framstår våra meningsbrytningar om återflyttningen till Helgeandsholmen som ganska blygsamma. Till stor del har intresset koncentrerats till frågan om garage eller museum under Riksplan. Inte sedan regalskeppet Vasa påträffades för snart 30 år sedan har intresset för en arkeologisk undersökning varit så överväldigande som under arbetena i den s.k. Riksgropen.

Genom flyttningen till de provisoriska lokalerna vid Sergels torg fick enkammarriksdagen inte bara en tillräckligt stor plenisal. Förutsättningarna för riksdagsarbetet förbättrades också i övrigt på många sätt. Det bästa var att varje ledamot fick ett eget arbetsrum.

Redan i slutet av 1960-talet startades ett utredningsarbete med sikte på ett nytt eller renoverat riksdagshus i stället för provisoriet vid Sergels torg.

Sedan riksdagen år 1975 fattat principbeslutet om att flytta tillbaka till Helgeandsholmen intensifierades utredningsarbetet under ledning av riksdagens byggnadskommitté. Byggnadsstyrelsen fick den viktiga funktionen att för riksdagens räkning handha de praktiska frågorna både vid den närmare planeringen och vid själva byggandet. Arkitektuppdraget anförtroddes AOS Arkitektbyrå. Som alla kan se har mycken omsorg lagts ned på att bibehålla riksbyggnadernas karaktär och på utformningen av Riksgatan och Riksplan. Alltjämt gäller därför enligt min mening det motvilliga erkännande som riksbyggnaderna vid sin tillkomst fick av en sakkunnig betraktare: "Det är dock alldeles visst, att de icke komma att vanpryda hufvudstadens fagraste plats." Kanske kan de rent av väcka vad man med dåtida språkbruk kallade "en lugn hänförelse".

Även om riksdagen fått väsentligt utökade utrymmen i detta nya byggnadskomplex, är det uppenbart att återflyttningen inte innebär samma radikala förändring av ledamöternas arbetsförhållanden som flyttningen från den plågsamma trångboddheten i det gamla riksdagshuset till den provisoriska byggnaden vid Sergels torg. Ett så stort byggnadskomplex som riksbyggnaderna kan inte få sin slutliga form förrän efter en tids erfarenheter och användning. Utan tvivel kommer också många detaljer att behöva kompletteras och rättas till, eller som en av mina företrädare yttrade 1905 då riksdagshuset för första gången togs i bruk: "Anmärkningar lära väl icke komma att uteblifva, men må vi hoppas att de må kunna häfvas eller åtminstone förringas vid närmare pröfning." – Som kammarens ärade ledamöter erfarit har anmärkningar redan framförts. Jag är emellertid förvissad om att de nya lokalerna skall ge riksdagen goda och ändamålsenliga arbetsmöjligheter i en på samma gång värdig och trivsamt miljö.

Tyvärr är det inte praktiskt möjligt för mig att här nämna och tacka alla

dem som på olika sätt medverkat i det gigantiska arbete som nu slutförts och som betraktats som det största ombyggnadsprojektet i vårt land. Men det är min förhoppning att de ändå, alla och envar, skall känna riksdagens uppskattning och tacksamhet. Två namn vill jag emellertid särskilt nämna i dag.

Erik Wärnberg, byggnadskommitténs kraftfulle ordförande sedan dess inrättande 1975, är inte längre ibland oss. Sin inställning till omdaning av riksbyggnaderna formulerade han en gång så här: "Vi har ett fint gammalt hus som står tomt och dött. Med riksdagens återflyttning kommer vi att ge liv åt en historisk byggnad som vi vill slå vakt om." Erik Wärnbergs outtröttliga insatser i detta stora arbete kan inte överskattas. Hans namn kommer alltid att vara förknippat med riksdagshuset, liksom det tidigare är knutet till det provisoriska riksdagshuset vid Sergels torg och till riksbankens byggnad vid Brunkebergstorg.

Professor Sven Silow har varit den som burit huvudansvaret för den arkitektoniska utformningen. Han har löst sina svåra uppgifter med skicklighet och omtanke, under hänsynstagande till de historiska och kvalitetsmässiga kraven. Den svåra uppgiften att ge byggnaderna en form som harmonierar med stadsbilden i Stockholms kanske vackraste och känsligaste stadsparti har lösts på ett beundransvärt sätt av Sven Silow och hans medarbetare.

Jag vill också framhålla det skickliga byggnadsarbete som husen uppvisar. Byggnadsstyrelsen har på ett föredömligt sätt lett verksamheten. Byggnadskonsortiet och alla dess underentreprenörer har motsvarat högt ställda krav. De har löst sina uppgifter med skicklighet och fantasi. Sist men inte minst vill jag särskilt hylla alla de anställda i de berörda företagen. Genom sin yrkesskicklighet och sitt engagemang har de åstadkommit det resultat som vi i dag känner stolthet och glädje över. Ett uttryck för yrkesskickligheten ser man i murnings- och målningsarbeten som utförts i lokaler med ett särskilt kulturhistoriskt värde. Den hantverksskicklighet som här demonstreras står sannerligen inte efter vad deras kolleger presterade i husen vid sekelskiftet.

Till sist vill jag också tacka dem som inom riksdagen haft ansvaret för byggandet, såväl byggnadskommittén som alla de anställda som på olika sätt bidragit till det goda resultatet.

Ån en gång – Varmt välkomna till riksdagens nya hem!

2 § Historik över Helgeandsholmen

Anf. 2 Professor ALF ÅBERG:

Eders Majestäter, Eders Kungliga Högheter, herr talman, mina damer och herrar!

Sveriges riksdag – den gamla ståndsriksdagen – föddes någon gång under Engelbrekts frihetskamp för nu 550 år sedan. Ända sedan 1600-talet var riksdagen stationerad i Stockholm. Riksdagen varade i allmänhet tre till fyra veckor. Man samlades till plenum i rikssalen på Stockholms slott, där väggarna var klädda med riksvapnet och de olika landskapsvapnen. Men de

fyra stånden behövde var sitt hus att överläggas i.

Adeln och ridderskapet samlades i Riddarhuset, där representanterna för de över 70 frälseätterna trängdes på långbänkarna och i gångarna i den stora riddarsalen. De 70 ledamöterna i prästeståndet hade däremot god plats i den vackra konsistoriesalen i Storkyrkan, som ännu finns kvar. De 50–60 representanterna för borgarståndet höll till först i det gamla rådhuset vid Stortorget, och sedan det rivits flyttade de in i en sal på andra våningen i det nya börshuset, där Svenska akademien brukar sammanträda. Bondeståndet, som räknade 200 medlemmar ur folkets huvudmassa, samlades i en gillestuga vid Själagårdsgatan i Gamla stan, där de kunde hålla både sammanträden och gästabad.

Representanterna för de tre ofrälse stånden var under riksdagarna inackorderade i borgarhusen i staden. Borgare och bönder levde på de fasta arvoden de fick från städerna och häraderna. När arvodena var slut, måste de leva på svältkost eller resa hem. Långa riksdagar var därför ett elände.

De ofrälse stånden tyckte i längden att det var ovärdigt folkets representanter att före varje riksdag förhandla om lokaler. "Vi kommer liksom främmande på en av andra resande upptagen gästgivargård och måste med förlägenhet och ödmjukhet underhandla om nödigt härbärke", klagade några präster. År 1829 övertog de tre ofrälse stånden riksgäldskontorets hus vid Birger Jarls torg på Riddarholmen. Här sammanträdde de i fortsättningen.

Huset, som vilade på resterna av det stora gråbrödersklostret, kallades i fortsättningen "riksens ständers hus å Riddarholmen". I första våningen samlades prästeståndet, medan borgare och bönder delade andra våningen. Under pågående riksdag var all åkdonstrafik på gatan utanför förbjuden för att inte förhandlingarna skulle störas av hästkärrornäs skrammel.

Det var oerhört trångt i lokalerna. Man måste knuffas för att få plats med överrocken, och sedan måste man armbåga sig fram till sin plats, klagar prosten Christian Stenhammar. De ärenden som behandlades var eländiga och futtiga, säger han också, och den konservative biskopen Esaias Tegnér instämmer. Om 1840 års riksdag säger han: "Tonen bland riksdagsmännen är dålig. Bönder och borgare äro galna. Jag hoppas mera förstånd skall finnas bland präster och adel."

Men trots alla klagomål fattades det viktiga beslut i detta hus på Riddarholmen. En allmän folkskola inrättades, skräväsendet avskaffades, och vi fick näringsfrihet. De första stambanorna för järnvägarna drogs ut. Vi fick en lag om religionsfrihet, och till slut genomdrevs också den stora representationsreformen år 1865.

Då avskaffades fyrståndsriksdagen och den ersattes av en riksdag med två kammare. Den nya riksdagen flyttade in i ständernas hus, och för att ge litet bättre plats åt de 380 ledamöterna i första och andra kammaren gjorde man en tillbyggnad med det bredvidliggande huset. Sven Rosenberg, som varit medlem av bondeståndet och nu blev invald i andra kammaren, gör en jämförelse mellan de båda representationerna: "Språket i andra kammaren står ovedersägligen långt över det gamla bondeståndet. Man lär sig mer och

mer att inte se till personen utan till saken. Diskussionen i andra kammaren är i allmänhet underhållande. I vår krets har vi både djupa tänkare och dugliga talare.”

Riksdagsmännen i båda kamrarna var överens om att detta hus bara var ett provisorium. Lokalerna var trånga, och det var lågt i tak. Landet hade skyldighet mot sin egen värdighet att inte låta sina representanter ”slinka in köksvägen, mitt emellan ett spiskvarter och en krog, för att sedan hålla sina överläggningar i en sal, där vi trots gjorda förbättringar äro inhysta som ingen nationalförsamling i den bildade världen”, klagade andrakammarledamoten Carl Herslow.

Många riksdagsmän motsatte sig en ombyggnad av det gamla huset. Riksdagen var den andra statsmakten bredvid kungamakten. Den var folkviljans spegel, landets politiska beslutscentrum. De krävde ett nytt, vackert och ändamålsenligt riksdagshus som låg värdigt mitt i Stockholm. Monumentalt sett skulle riksdagens hus inte stå tillbaka för någon annan byggnad än det kungliga slottet.

Det var dessa tankar som före civilministern Henrik Gerhard Lagerstråle gav klart uttryck åt när han år 1872 framlade en motion om ett kombinerat riksdags- och riksbankshus på Helgeandsholmen. Sveriges riksbank, världens äldsta centralbank med anor från Axel Oxenstiernas tid, var inrymd i ett 1600-talshus vid Järntorget i Gamla stan och behövde liksom riksdagen nya, centralt belägna lokaler.

Att förlägga båda dessa riksbyggnader till Helgeandsholmen var onekligen ett djärvt förslag. Helgeandsholmen är Stockholms födelseplats. De senaste årens utgrävningar har bekräftat att denna holme en gång bestod av två öar. Den mindre ön hade en försvarsmur och ett torn, och utanför den var en spärr av pålar. Ön var det första Stockholm – inte en handelsplats utan en försvarsö, en fortifikatorisk anläggning till skydd för den viktiga Mälarbygden.

Så småningom befästes den oländiga holmen bredvid, den som blev Gamla stan. Den fick en borg, en stationär befolkning och en första stadsmur. På den andra holmen som låg mitt i den starkaste strömfåran byggdes en humanitär inrättning – ett hus för sjuka, fattiga, vägfarande och hittebarn. Huset, som sköttes av präster och lekmän, kallades Helgeandshuset, och efter det fick holmen sitt namn, Helgeandsholmen.

År 1872 fanns här en rätt skräpig bebyggelse, ett virrvarr av låga stenhus och ålderbrutna träskjul som hörde till det kungliga stallet. Det var Karl XI som en gång inrett stallet för sina 60 hästar, och han hade förenat byggnaden med slottet genom en täckt gång av trä. Oscar II förklarade sig nu villig att flytta stallet till en annan plats som kunde anvisas honom och sedan kostnadsfritt överlåta tomten.

Det tog 16 år innan riksdagen vågade ta språnget över till Helgeandsholmen. En viktig orsak till detta var naturligtvis ekonomin. Det nya huset skulle enligt beräkningarna kosta flera miljoner, och den stora bondemajoriteten i andra kammaren var ovan vid sådana byggnadskostnader. En annan orsak var estetiska synpunkter. Många ansåg att Helgeandsholmen borde

Nr 2

Tisdagen den
4 oktober 1983

Historik över Helgeandsholmen

lämnas fri, med planteringar, fontäner och statyer. Ett riksdagshus här skulle helt tryckas ner av slottets höga läge och förvandlas till en flygelbyggnad till kungaborgen, ansåg de.

Så var läget ännu år 1888, då den konservative riksdagsmannen Pehr Emanuel Lithander genom sin energi och talekonst – han tryckte en särskild skrift i ämnet – lyckades förmå båda kamrarna att bifalla hans motion om ett kombinerat riksdags- och riksbankshus på Helgeandsholmen. I andra kammaren pågick debatten ända till klockan ett på natten. Luften började ta slut i kammaren, och beslutet fattades i trötthetens tecken.

En stor riksdagshuskommitté tillsattes med Ragnar Törnebladh som skicklig ordförande. Överintendenten Helgo Zettervall, som var högste målsman för statens byggnadsväsen, drog upp riktlinjerna för byggnaderna. Zettervall utsattes för hård kritik, och efter strider i kommittén avgick han och ersattes som riksbyggnadernas arkitekt av sin medhjälpare Aron Johansson, som lyckades med den verkligt svåra uppgiften att skapa monumentalitet i ett trångt läge.

Beslutet om riksbyggnaderna hade fattats under en svår ekonomisk kris. Den stora enskilda byggnadsverksamheten i Stockholm hade nästan helt upphört, och mängder av yrkesarbetare gick arbetslösa. Det stora bygget på Helgeandsholmen skulle ge arbete för lång tid framåt åt många av dem. Man har beräknat att en ständig arbetsstyrka på 1 200 man var sysselsatt här under tio år. Tidvis var styrkan ännu större på denna Sveriges absolut största arbetsplats.

Det kungliga stallet flyttades till Artilleriplanen, och år 1893 började man schakta av holmen. Allt arbete utfördes för hand. Man arbetade med spett, hacka och spade, och man bar. Tonvis av rivningsmassa forslades bort med häst och vagn. Pålningen av de 10 000 stockarna skedde med hjälp av pålkrantar som drevs med handkraft. Arbetstiden var tolv timmar om dagen, från 1899 tio timmar. Så som husen står i dag är de också ett monument över de tusentals människor som byggde det med sina händer och sina ryggar.

Den 13 maj 1895 murade Oscar II in grundstenen till det nya riksdagshuset. År 1901 stod det färdigt till det yttre. 1905 års riksdag kunde äntligen flytta in i det nya huset för att omedelbart ta itu med de problem som hängde samman med upplösningen av unionen med Norge.

Kanske blev riksdagshuset det mest utskälda huset i staden. Arkitekter, konstnärer och litterära skönandar klagade över den omoderna byggnadsstilen, de väldiga och allt nedtryckande murarna och de grova murytorna. Först vår generation har lärt sig uppskatta denna monumentalbyggnad. Aron Johansson hade Nicodemus Tessins slottsskapelse för ögonen när han gjorde upp byggnadsplanen – det har han själv intygat. Han utformade riksdagshuset i klassicistisk stil med inslag av svensk karolinsk barock, för att det skulle svara mot kungaborgens imponanta massa och samtidigt bilda den representativa motsatsen.

1905 års riksdagsmän var nöjda. Huset hade visserligen blivit dyrt – det kostade över 12 milj. kr. att bygga – men de hade fått ett nytt och värdigt hus mitt i Stockholm, som utåt kunde göra sig gällande mot det kungliga slottet.

Under de 65 år som riksdagsmännen höll till här lärde de sig uppskatta den goda arbetsmiljön, som stimulerade till mänskliga kontakter. Och hos alla dem som brottats med rikets problem i det bråkiga kvarteret kring Sergels torg har det funnits en längtan tillbaka till detta representativa hus och till denna historiska miljö, till Helgeandsholmens idyll kringgårdad av två vatten – en av de skönaste platser en stad kan uppvisa. Denna dröm har i dag gått i uppfyllelse.

Nr 2

Tisdagen den
4 oktober 1983

*Invigning av
riksdagshuset och
öppnande av
riksmötet*

3 § Invigning av riksdagshuset och öppnande av riksmötet

Anf. 3 TALMANNEN:

Eders Majestät! Jag hemställer nu att Eders Majestät måtte inviga riksdagens nya hem och förklara riksmötet 1983/84 öppnat.

Anf. 4 HANS MAJESTÄT KONUNGEN:

Herr talman, ärade ledamöter! Riksdagen återvänder i dag till sitt gamla hem på Helgeandsholmen. Det gamla riksdagshuset har genomgått en omfattande renovering och utbyggnad för att på bästa sätt kunna möta de krav som riksdagens arbete i dag ställer. Det har varit en grannlaga och svår uppgift att omdana dessa gamla byggnader så att de väl kan fylla dagens viktiga uppgift. Pietetsfullt har de vackra sekelskiftesinteriörerna bevarats. Nya skönhetsvärden har skapats, inte minst genom att det unika läget med utsikten över Riddarfjärden tillvaratagits.

Det är därför en stor glädje för mig att lyckönska riksdagen att ånyo komma hem, och jag hyser den förhoppningen att de nya lokalerna i de gamla husen på Helgeandsholmen väl skall tjäna riksdagens ledamöter i deras för landet så betydelsefulla arbete.

Jag förklarar härmed riksdagshuset återinvigt.

Herr talman, ärade ledamöter! Sveriges riksdag samlas i dag för första gången i sina restaurerade byggnader för att inleda ett nytt riksmöte. Under det arbetsår som nu tar sin början kommer ni att ställas inför många frågor som är av stor betydelse för landets och medborgarnas framtid.

Vår ekonomi och vår motståndskraft mot svängningar i världsekonomin måste stärkas. Detta är en viktig fråga som ni kommer att få ta ställning till.

Vi får ständigt påminnelser om hur bräcklig och skör freden är. Sveriges roll på världshändelsernas scen är begränsad. Detta minskar dock ej kravet på oss svenskar att verka för ökad avspänning. Riksdagen har här ett stort ansvar, som jag vet att ni alla är väl medvetna om.

De beslut som ni valda ombud för Sveriges folk fattar under detta riksmöte kommer att få vittgående konsekvenser för hela vårt samhälle. Vi kommer att följa Edert arbete med intresse och uppmärksamhet. Jag önskar Eder framgång i Edert ansvarsfulla värv och förklarar härmed 1983/84 års riksmöte öppnat.

4 § Regeringsförklaring

Anf. 5 Statsminister OLOF PALME:

Eders Majestäter, Eders Kungliga Högheter, herr talman, ledamöter av Sveriges Riksdag!

Den svenska regeringen skall med fasthet och med beslutsamhet fullfölja vår neutralitetspolitik. Stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar bidrar denna politik till lugnet och stabiliteten i norra Europa.

Ingen skall kunna hysa tvivel om vår beslutsamhet att fullfölja en konsekvent neutralitetspolitik eller om vår vilja att hävda vår territoriella integritet. Det skall stå fullkomligt klart att kränkningar av Sveriges territorium kommer att bemötas med all kraft.

Försvarets fortsatta planering grundas på 1982 års försvarsbeslut, med den inriktning som angavs i årets budgetförslag. Ubåtsskyddet förstärks.

Sverige skall efter måttet av sin förmåga arbeta för fred, för samarbete mellan världens folk och för att värna mänskliga rättigheter.

I denna tid av ökade spänningar måste Sverige medverka i arbetet för avspänning och för en dialog mellan världens länder. Detta gäller också i sådana områden som Centralamerika, där en förhandlingslösning måste åstadkommas; det gäller i Afghanistan, där den sovjetiska ockupationen måste upphöra; det gäller i Chile, där demokratin måste återerövas.

Regeringen skall verka för en fördjupad förståelse och ett vidgat samarbete mellan industriländer och utvecklingsländer och för ett effektivt bistånd till fattiga länder.

Regeringen skall arbeta för ett fortsatt öppet handelssystem och ett ökat internationellt ekonomiskt samarbete, särskilt inom EFTA och med EG.

De goda förbindelserna med våra nordiska grannländer skall utvecklas. De initiativ som Sverige tagit för att förverkliga tanken på Norden som hemmamarknad avser regeringen att fullfölja.

En aktiv nedrustningspolitik är en viktig del av Sveriges utrikespolitik.

Arbetet för att förverkliga en kärnvapenfri zon i Norden skall fortsätta. Som ett led i ett bredare nedrustningsarbete kan en sådan zon också leda till minskad spänning i Europa som helhet.

Användningen av kärnvapen i Europa skulle medföra katastrofala följder för Europas folk. Det stora antalet kärnvapen på ömse sidor om gränsen mellan blocken i Centraleuropa utgör därför ett stort hot. Bland dessa vapen finns slagfältskärnvapen som riskerar att tidigt komma till användning vid en konflikt i området. En korridor i Centraleuropa fri från slagfältskärnvapen skulle minska risken för att en väpnad konflikt snabbt trappas upp till ett kärnvapenkrig. Regeringen har fört fram förslag om en sådan korridor till internationell diskussion. Denna grundtanke vinner nu ökat gehör.

Det är regeringens uppfattning att de pågående Genève-förhandlingarna inte bör leda till någon ny utplacering av kärnvapen och att en kraftig nedskärning av de kärnvapensystem som redan finns bör åstadkommas. I detta sammanhang måste också de konventionella styrkornas storlek och sammansättning beaktas. Målet att uppnå balans bör eftersträvas på lägre

och inte högre nivåer.

Regeringen kommer att fortsätta att verka för det förslag om ett fullständigt förbud mot kärnvapenprov som Sverige lade fram i våras.

I början av nästa år kommer Sverige att vara värd för konferensen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa. Den svenska regeringen vill medverka till att denna konferens blir en framgång. Den ger en möjlighet att föra vidare det betydelsefulla arbete för att minska spänningarna och öka samarbetet i Europa som inleddes för tio år sedan.

Sverige är ett väl utvecklat industriland med rika naturtillgångar, yrkeskickliga män och kvinnor och ansvarsfulla medborgare. Dessa goda förutsättningar har under decennier använts för att skapa ett välfärdssamhälle av stor betydelse för människornas frihet och trygghet.

Förutsättningarna för det svenska samhällsbygget har emellertid starkt påverkats av den internationella kris som härskat under senare år. Därför är det särskilt viktigt att vi förmår lösa de ekonomiska problemen.

Regeringen syftar därvid till att fullfölja en politik som för oss ur den ekonomiska krisen, som med kraft motverkar hotet mot den fulla sysselsättningen, som slår vakt om grundläggande social trygghet och rättvisa. Det är en politik för att fullfölja och utveckla den svenska folkhemstanken.

Den förutsätter att vi kan ta till vara all den kunnighet och skaparkraft som finns i det svenska samhället. Regeringen kommer därför att söka flytta besluten närmare medborgarna och begränsa regleringar och hinder för initiativ, mångfald och handlingsvilja.

En sådan politik kan emellertid endast bli framgångsrik om den samtidigt främjar en bred samverkan i det svenska samhället, en samverkan mellan likaberättigade medborgare i motsats till folkflertalets underkastelse under en privilegierad elit. Den ekonomiska krisen kan endast bemästras och det svenska folkhemmet kan endast utvecklas om vi lyckas förena en strävan efter trygghet och rättvisa med en strävan efter frihet och ansvar för varje medborgare.

Den nuvarande regeringen tillträdde i ett läge av djup kris för den svenska ekonomin. Denna kris kom till uttryck i väldiga underskott i varu- och tjänsteutbudet med omvärlden och i statens budget, i sjunkande industriproduktion och industriinvesteringar och i en fortgående ökning av arbetslösheten.

Det internationella förtroendet för Sveriges ekonomi var undergrävt. Under sensommaren 1982 utsattes den svenska kronan för en massiv, spekulativ attack.

Den nya regeringen satte som mål för den ekonomiska politiken att mobilisera hela nationen och alla våra resurser i kampen mot arbetslösheten, att skapa balans i vår ekonomi och minska behovet av att låna utlandet, att fördela de bördor som blir nödvändiga för att trygga sysselsättningen och vårt ekonomiska oberoende efter bärkraft och att pressa ned prisstegringarna.

Den nya regeringen tog initiativet till en genomgripande omläggning av den ekonomiska politiken. Den svenska kronans värde skrevs ned med 16 %. Därefter genomfördes ett omfattande offentligt investeringsprogram,

Nr 2

Tisdagen den
4 oktober 1983

*Regeringsför-
klaring*

stora arbetsmarknadspolitiska insatser samt en rad fördelningspolitiska åtgärder i syfte att fördela krisens bördor efter bärkraft. Tidigare beslut om allvarliga försämringar av det sociala välfärdssystemet undanröjdes. Kursomläggningen understöddes av ett stramt budgetarbete.

I flera avseenden har den ekonomiska politiken medfört de eftersträlvade resultaten. En återhämtning i den svenska ekonomin har inletts. Exporten har ökat snabbt. Industriproduktionen börjar vända uppåt och nedgången i industriinvesteringarna har bromsats. Näringslivet har visat förmåga till snabb anpassning efter nya förutsättningar.

En återhållsam lönerörelse och beredvillighet hos stora grupper, såsom pensionärer och handikappade, att icke begära kompensation för devalveringens effekter på priserna har på ett betydelsefullt sätt medverkat till de goda resultaten. Genom att prisstegringarna blir mindre än väntat i år synes en kraftig nedgång i realinkomsterna kunna undvikas.

Det måste emellertid med all kraft understrykas att de uppnådda resultaten är att betrakta som det första steget i arbetet på att lyfta landet ur den ekonomiska krisen. Den inledda politiken måste konsekvent fullföljas under en följd av år för att återställa den svenska ekonomins styrka och för att varaktigt förbättra sysselsättningen och försvara välfärden i vårt land.

Det främsta målet för politiken är att värna sysselsättningen. Omfattande insatser krävs för att hålla tillbaka arbetslösheten bland de unga. Kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och den regionala balansen måste särskilt uppmärksammas. Regeringen avser att inom kort framlägga ytterligare förslag för att nedbringa arbetslösheten.

För första gången på flera år är utvecklingen inom industrin positiv. Näringslivet återerövrar andelar på världsmarknaden. Den kraftiga nedgången inom industrisysselsättningen har brutits. Efter flera års nedgång bör industrins investeringar under det kommande året åter kunna ta fart.

En politik för att bredda vår industriella bas måste nu föras vidare.

Förslag till industriell förnyelse och kooperativa företags villkor kommer att föreläggas riksdagen.

Investeringar i den framtida energiförsörjningen och samhällsinvesteringar på kommunikationernas område kommer att hållas på hög nivå.

Ett tioårigt program för underhåll, reparationer samt om- och tillbyggnad av bostäder kommer att framläggas.

Samtidigt som arbetslösheten bekämpas effektivt måste en bestående nedpressning av inflationstakten uppnås. För att bevara det svenska näringslivets förbättrade konkurrenskraft måste inflationen nedbringas till den nivå som råder i de länder som har störst betydelse för vår utrikeshandel. Annars förlorar vi snabbt de fördelar för svenskt näringsliv som den omlagda ekonomiska politiken medfört, den industriella återuppbyggnaden hejdas, de offentliga finanserna undergrävs. Följden skulle bli att sysselsättningen såväl inom industrin som inom den offentliga sektorn hotas.

Riksdagen har anslutit sig till målet att under loppet av 1984 nedbringa prisstegringstakten till nivån 4 %. Ett förverkligande av detta mål medför att den förstärkta konkurrenskraften bevaras, att exporten och produktionen

kan fortsätta att öka, att investeringarna på nytt kan ta fart, att den offentliga sektorns finanser kan förbättras och att förutsättningar skapas för en bestående sänkning av arbetslösheten.

För att kunna bemästra pris- och kostnadsökningarna måste det statliga budgetunderskottet begränsas. Därför måste de statliga utgifterna hållas tillbaka samtidigt som inkomsterna förbättras. En hård utgiftsprövning berör ofrånkomligen områden som av många upplevs som angelägna och blir därför kännbar för medborgarna.

Förslag kommer inom kort att läggas fram om att begränsa automatiken i de offentliga utgiftsökningarna och om olika budgetförstärkande åtgärder. Regeringen kommer att fästa stor vikt vid att förslagen utformas så att den ekonomiska krisens bördor blir rättvist fördelade och att sysselsättningen inte äventyras.

Det ligger i allas intresse att inflationsbekämpningen blir framgångsrik. Löneavtalen för alla grupper måste stå i samklang med inflationsmålet. Uppfylls denna grundläggande förutsättning, finns det för första gången på länge möjligheter att inte bara förstärka sysselsättningen utan också uppnå en verklig förbättring av reallönerna.

Men en återhållsam kostnadsutveckling förslår inte för att säkerställa den ekonomiska återhämtningen. Samtidigt fordras att svenskt näringsliv aktivt medverkar till en bestående uppgång i investeringarna.

Investeringarna i industrin har sjunkit kraftigt under de senare åren, även om nedgången hejdats som ett resultat av den nya politiken. För att vända utvecklingen uppåt måste en stabil vinstnivå etableras. Kraftigt ökade vinster kan nu noteras bl. a. som en följd av devalveringen. Det kan emellertid inte accepteras att de kraftigt ökade vinsterna enbart kommer en liten grupp i samhället till godo.

I detta skede av det ekonomiska återuppbyggnadsarbetet i Sverige är det viktigt att de stigande vinsterna tas i anspråk för investeringar i nytt produktionskapital.

Som ett led i arbetet med att långsiktigt stärka produktion och sysselsättning kommer regeringen att förelägga riksdagen förslag om att införa löntagarfonder. Syftet är att stärka kapitalbildningen och gynna produktiva investeringar, samtidigt som det demokratiska inflytandet i det ekonomiska livet förstärks.

Härigenom skapas bättre förutsättningar för lugna avtalsrörelser och en varaktig lönsamhetsförbättring i näringslivet. Löntagarfonder behövs för att stärka produktion och sysselsättning i en tid när finansiella operationer och spekulationer hotar att undergräva tilltron till vårt ekonomiska system.

Dessa löntagarnas trygghetsfonder skall medverka till att skapa trygghet för sysselsättningen, trygghet för pensionerna på äldre dar och trygghet mot spekulation i det svenska samhället.

Den svenska socialpolitiken skall även i fortsättningen i sina huvuddrag bygga på generella åtgärder och vara en socialpolitik för hela folket. En socialpolitik för vilken alla medborgare känner ansvar är den bästa grunden för en riktig fördelningspolitik och för att svaga och utsatta grupper skyddas.

Nr 2

Tisdagen den
4 oktober 1983

*Regeringsför-
klaring*

Pensionerna höjs. Värdesäkringarna återinförs med avräkning för devalveringens priseteffekter.

Missbruket av alkohol och narkotika är ett allvarligt problem såväl för enskilda individer som för hela samhället. Regeringen är fast besluten att fortsätta kampen mot detta missbruk.

En rättvis fördelning kräver att samhället ser till att ingen kan undandra sig sin del av ansvaret. Kampen mot ekonomisk brottslighet och skattefusk kommer därför att skärpas.

Målet för utbildningspolitiken är en skola som ger alla en god kunskapsgrund. Under det närmaste året kommer särskild uppmärksamhet att ägnas åt åtgärder för de elever som lämnar grundskolan i förtid. Ett reformarbete kommer att inledas i syfte att skapa en gymnasieskola som kan ge alla ungdomar en meningsfull förberedelse för studier och yrkesarbete.

Kulturpolitiken genomförs i samspel med mediapolitiken med syftet att skapa ett fritt och öppet kulturliv där alla tar del.

Regeringen avser att lägga fram ett treårigt forskningspolitiskt program för att långsiktigt förbättra förutsättningarna för svensk forskning.

Vi har i Sverige under det gångna året tagit det första viktiga steget mot en återhämtning i den svenska ekonomin. Vi har tillsammans arbetat för att åter sätta fart på Sverige, för att skapa en bättre framtid för vår nation.

Det finns goda förutsättningar för att vi under de kommande åren på nytt skall kunna uppnå förbättringar i de enskilda människornas levnadsvillkor och i vår gemensamma välfärd och att vi skall kunna fördjupa friheten och demokratin i vårt land.

Då måste regering och riksdag ha förmåga att utforma en fast och konsekvent politik. De har sitt ansvar i arbetet för att på nytt skapa ekonomisk stabilitet och för att utveckla tryggheten och friheten i det svenska samhället. Det är därvid viktigt att kunna ta till vara erfarenheter och åsikter från olika grupper i samhället, att vara beredd till öppna samtal, att kunna ta hänsyn till andras uppfattning. Denna den utsträckta handens politik är regeringen för sin del beredd att fullfölja. En sådan öppenhet får emellertid inte innebära att regeringen och folkrepresentationen underkastar sig diktat från enskilda maktgrupper – ty därmed skulle folkstyret undergrävas.

När vi i dag återinviger riksdagshuset bör vi erinra oss riksdagens betydelse för vårt lands demokratiska styrelseskick. Det är i denna plenisal som de avgörande politiska besluten fattas. Den svenska nationen skall i god demokratisk tradition styras av de valda ombuden för Sveriges folk. Vi skall med glädje och stolthet försvara det fria folkstyret i ett fritt land.

5 § Ceremonin avslutades kl. 15.05.

In fidem

BENGT TÖRNELL

**Program vid öppnandet av riksmötet 1983/84 och invigningen av
riksdagshuset tisdagen den 4 oktober 1983 kl. 14.00**

Musik under samlingen

Fyra danser	Michael Praetorius
Two cats	Chris Hazell
Festivo	Christer Danielsson

Kungssången

TALMANNEN

Blåsen nu alla	Carl Michael Bellman
----------------------	----------------------

Historik över Helgeandsholmen

Speculum Sveciae	Gunnar Hahn
------------------------	-------------

TALMANNEN

HANS MAJESTÄT KONUNGEN

Stolta stad	Carl Michael Bellman
-------------------	----------------------

STATSMINISTERN

La Mourisque	Tielman Susato
--------------------	----------------

Utgångsmusik

Pavane Battaille	Tielman Susato
------------------------	----------------

MEDVERKANDE

Filharmonins brassensemble
Valthornskvartett från Filharmonin
Professor Alf Åberg